

Българската резиденция в Прага, 2002 г. - Симеон Саксбурготски, Георги Първанов, Николай Свиначков, Соломон Паси, Станимир Илчев, Мартин Томов и др.

ВСИЧКИ НИЕ НОСИМ В СЪРЦЕТО СИ БЪЛГАРИЯ

Разговор с извънредния и пълномощен посланик на Република България в Чешката република

МАРТИН ТОМОВ

МАРИЯ ЗАХАРИЕВА

Навярно ще се съгласите, че трудно бихте могли да намерите по-подходящ кандидат за рубриката „Личности“, в която искаме да ви представяме видни българи, работещи и живеещи в Чехия и по света, от извънредния и пълномощен посланик на Република България Мартин Томов. Още повече, че той се отнесе с внимание и отзивчивост към нашата молба да даде интервю за списание „България“.

Както може би ще стане ясно от следващите редове, нашият посланик в Прага е не само много интересен събеседник, но и извънредно ерудирана личност.

Ваше Превъзходителство, Вие почти 5 години сте посланик на Република България в Република Чехия, но Вашият живот години наред е свързан

с Прага. Кога за първи път дойдохте тук и с какво Ви обогати Чехия?

За първи път дойдох в бивша Чехословакия през лятото на 1969 г., когато започнах да следвам тук заедно с още няколко български студенти. Не знаех чешки и не бях по никакъв начин свързан с тази страна. Отидохме да учим езика в Североизточна Чехия. 1969 година беше година на голямо объркване и отношението към гражданите на държавите, чиито войски пребиваваха тук, не беше еднозначно. Но това едва ли е имало някакво значение за моето отношение към Чехия. По-скоро следването, което е много светъл спомен в живота на всеки човек, изигра съществена роля за моето формиране. В бивша Чехословакия бях четири години представител на тогавашното външно-търговско предприятие „Машинекспорт“. През деведесетте години бях търговско-икономически съветник в нашето посолство тук. А от пет години съм

посланик на Република България в Чешката република. Всички постове, които съм заемал, са били по различен начин едно завръщане в Прага (респективно в Чехословакия или в Чехия) и винаги са ми носели нещо ново. Трябва да призная, че имам много хубави спомени от цялостната си работа тук – възникнаха искрени приятелства с хора, които тогава са ми били колеги, както с чехи, така и със словаци.

С какво точно ме е обогатила Чехия е много трудно да се формулира с няколко изречения, защото става въпрос за дълъг период от време – може би 15-16 години. Но Вие знаете, че

приятелствата, които възникнат по време на следването, остават за цял живот.

А каква е професията Ви преди да се отдадете на дипломатията?

Аз съм учил техника и моята специалност

в Чехия бе “Металорежещи машини”. Впоследствие в България съм завършил и Висшия икономически институт в София със специалност “Икономика на машиностроенето”, т.е. образованието ми отново е било свързано с това производство. Стана така, че много години работих в областта на външната търговия и то в предприятие, специализирано в търговия с машиностроителна продукция.

Наскоро по Чешката телевизия между посланиците, перфектно владеещи чешки език, бе споменато и Вашето име. Какви са предимствата на дипломатите, които могат свободно да общуват на чешки? Какви други езици още знаете? Група посланици, които знаем чешки език, решихме да си направим нещо като организация и да се срещаме с различни политици по най-различни поводи. Първата среща за наше много голямо удовлетворение беше с президента Клаус и по този повод имаше интервю с него по телевизията и бяха изредени посланиците, които знаят чешки език. За всеки един държавник е много приятно, когато посланиците и дипломатите владеят езика на държавата, в която са изпратени. Така че ние се надяваме с афиширането, че знаем чешки, да бъдем още по-полезни с дипломатическата си дейност за нашите държави. Безспорно чешкият език много силно ми помага в контактите ми и в работата тук. Директното общуване извън Министерството на външните работи, извън Министерския съвет и Канцеларията на президента, където се говорят много езици, е от голяма полза. Освен чешки говоря още руски, сърбохърватски, немски и английски. От чуждите посланици в Прага, единствено в моето семейство, всички знаем чешки език и това много впечатлява нашите партньори.

Как приемат чешките власти българските дипломати в сравнение с дипломатите на другите държави? Смятате ли, че има някаква разлика? Не съм чувал от колеги да са имали проблеми с чешките власти заради това, че са българи. И в моя живот нищо подобно не съм срещал, нито пък имам някакъв негативен опит в тази насока. Разбира се, отношенията между хората са персонални. Когато един човек е изряден, когато кореспонденцията се движи по определен начин, когато в дипломатията различните поводи за срещи са в един коректен тон, винаги този дипломат е уважаван много повече. Специално за себе си мога да кажа, че не си спомням да е имало някакъв проблем в комуникацията с нашите чешки партньори на каквото и да е ниво. Друга тема е дали съвпадат

интересите на двете държави, за да се постигне единодушие по различни въпроси.

По време на Вашия мандат бяха подписани редица споразумения между България и Чехия. Кои според Вас са най-важните от тях?

През тези пет години, откакто съм посланик, се измениха много неща. Но, естествено е, първата спогодба да остави много ярки впечатления. За мен от външнополитическа гледна точка, може би, най-голяма роля за нашите двустранни отношения изигра приемането на България за член в ЦЕФТА и то, когато Чехия бе председател на ротационен принцип.. Това беше повратен момент във външнополитическото развитие на страната ни и доказателство, че България върви по пътя на реформите към пазарната икономика. Доказателство, че България върви неотменно като демократична държава с демократични принципи по пътя на европейската демокрация и че е загърбила своето комунистическо минало и тоталитарен режим. Разбира се, има много спогодби, които играят

Считам, че много дълги години икономиката беше политизирана и отдавна беше време да бъде икономизирана политиката.

решаваща роля в отношенията между двете държави и в живота на хората в двете страни. Искам да информирам читателите на вашето списание, че през февруари тази година се подписа споразумение между Министерството на образованието и науката на България и между Чешкото министерство на образованието, което много ме радва, защото тази спогодба третира и въпроса за размяна на студенти, научни работници и т.н. Много бих искал да има отново български студенти тук и, разбира се, да има чешки студенти в България. Сега броят на тези студенти е доста ограничен. Доколкото ние имаме информация между 25-30 българи учат в чешките висши учебни заведения и може би също толкова чехи учат в България. Тази спогодба ще обнови сътрудничеството между научните среди на двете страни, а това е действително нещо много важно.

А кои са най-ярките мигове в работата Ви на посланик на Република България в Чехия, мигове, които никога няма да забравите?

Ежедневието на един посланик и на едно посолство не е еднотипно. Всеки ден ние се срещаме с различни случаи, които трудно могат да се поставят под един и същ знаменател. Но мога да кажа, че в историята на българската дипломация, а тя е на около 125 години, има само трима души, които са заемали поста търговски съветник (или съветник по търговско-икономическите въпроси) и посланик. И аз съм един от тия трима. Считам, че много дълги години икономиката беше политизирана и отдавна беше време да бъде икономизирана политиката. Тази моя “теория” изглежда ми спечели поста на посланик.

Мартин Томов, посланикът на САЩ
Уилям Кабанис и съпругите им

Най-яркият спомен от дипломатическата ми дейност тук несъмнено е от 2002 г., когато се проведе срещата на високо равнище на НАТО и когато България получи покана за членство в НАТО. Това беше върхът на усилията на българското правителство, върхът на усилията на Министерството на външните работи, на Министерството на отбраната и на всички, свързани с това дипломати. А ние, които бяхме в Чехия, имахме историческия шанс да присъстваме на това събитие. Мога да ви кажа една любопитна подробност – резиденцията на българския посланик в Прага е единствената резиденция, събрана в един и същи момент, президента на Република България, министър-председателя, външния министър, министъра на отбраната, бившия президент, бившия външен министър, заместник-министри, дипломати и т.н. (Това беше приемът по случай поканата ни за членуване в НАТО.)

По конституция не е възприето, когато президентът е извън държавата, министър-председателят да бъде с него. Единствената българска резиденция, където се е случило нещо подобно, е пражката.

Очаква ли се в близко бъдеще президентът на България да направи официално посещение в Чешката република. Ако не се лъжа, последният български президент, посетил Чехия, е Петър Стоянов.

Да, последното посещение на президентско ниво беше на Петър Стоянов. Миналата година през есента президентът Клаус посети България. Това беше едно историческо посещение поради няколко причини. То е първото официално посещение на чешки президент в България, първото официално посещение на Вацлав Клаус в качеството му на президент на

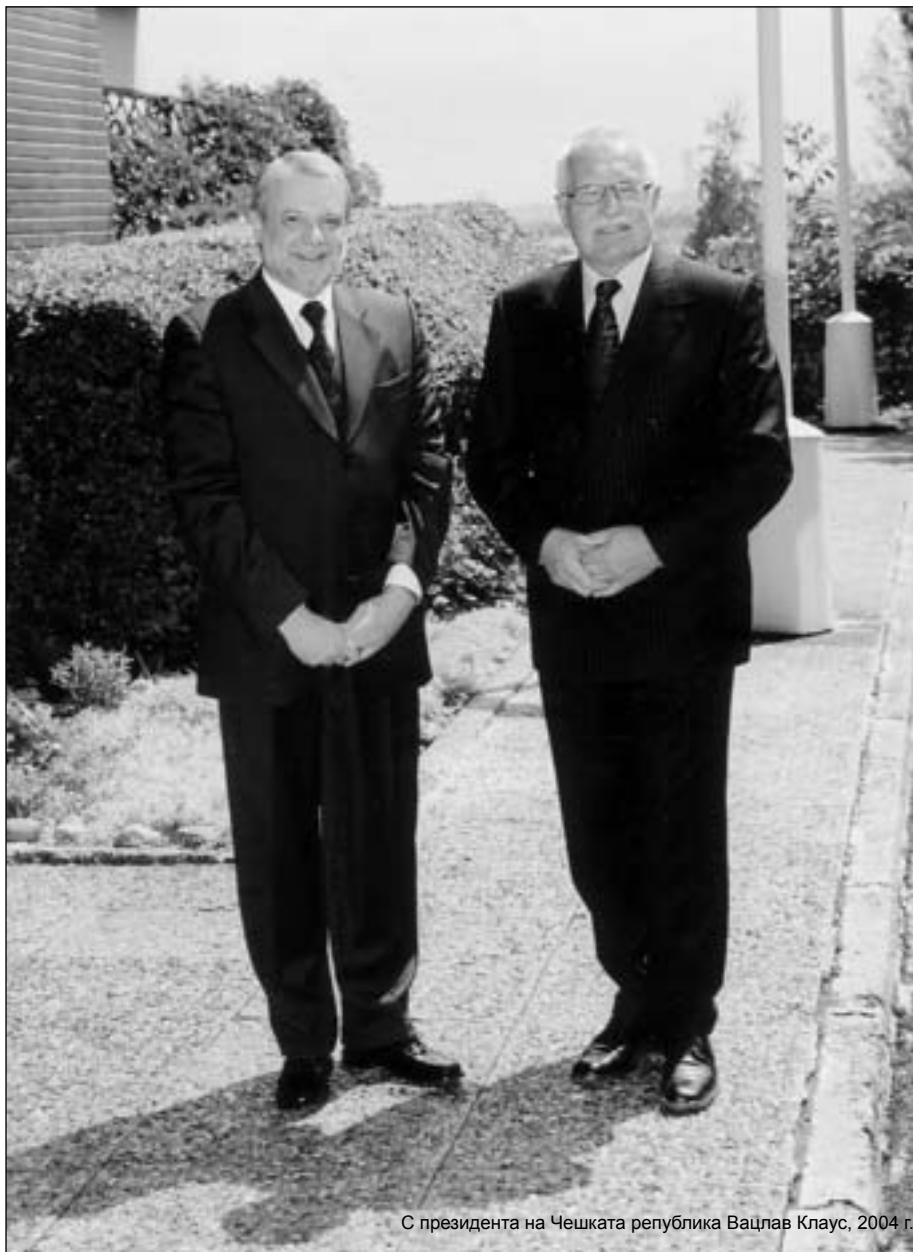
Балканите – и то именно в България. При това посещението му траеше три дни. От гледна точка на дипломатическата практика това е рядко срещано явление, защото в Европа посещенията са в рамките на ден – ден и половина. Тези три дни бяха изпълнени с изключително интензивна програма. Освен срещите с всички ръководители на нашата държава, президентът Клаус държа реч в Народното събрание, където ясно и категорично заяви подкрепата на Чешката република за влизането на България в Европейския съюз. Евантуално догодина би могло да се осъществи посещение на нашия президент в Чехия. Сега обаче работим за осъществяване на посещение на българския премиер през пролетта на тази година в отговор на посещението на бившия премиер Владимир Шпидла в България.

Вие съпровождате президентът Вацлав Клаус по време на визитата му у нас. Какво според Вас му направи най-силно впечатление?

- Аз имах много възможности да говоря с президента Клаус, със съпругата му и със съпровождащите ги лица. Силно впечатление им направи решителността на нашата държава да се справи с проблемите, които възникнаха пред нас, решимостта ѝ да стане член на Европейския съюз и голямата подкрепа на тази идея не само сред политиците, но и сред обикновените хора. Изключителен интерес за президента представлява действието на валутния борд в България, тъй като всички знаем, че той е професор по икономика. По време на посещението президентът Клаус изнесе лекция в Икономическия институт и стана doctor honoris causa. Делегацията посети Бачковския манастир и се запозна с ролята, която е имала православната религия за опазване на българските традиции в най-тежките периоди от историята ни. В програмата имаше посещение на няколко града, между които и Варна, от която семейство Клаус имат много приятни спомени.

Вие обаче сте поддържал контакти и с редица други видни чешки политици, включително и с бившия президент Вацлав Хавел. Кои са най-интересните моменти в тези срещи?

Чешката политическа сцена е много интересна и всички разговори с тези политици имат своята стойност. Аз имам не само близки познанства, но и лични приятелства с хора от политическия елит в Чехия. Бившият президент Хавел е един изключително харизматичен човек и всеки разговор с него е едно обогатяване. Говорили сме на различни теми – за предишните режими, за детството му, за театъра и т.н.

С президента на Чешката република Вацлав Клаус, 2004 г.

Разбира се, аз познавам всички чешки евродепутати, а с някои от тях сме изключително близки. Ние не само искаме да лобираме за българската кандидатура, но работим активно с депутати и от двете камари на Парламента, а същото се отнася и за отношението на парламентаристите в Чехия към българската държава и нейните дипломати.

Аз имам приятели от следването, но приятелството е в живота. В политиката обаче става въпрос за интереси.

А каква е формулата, по която работи посолството на Република България в Прага?

За нас, българите, Чехия е една приятелска страна, с която споделяме стратегическо сътрудничество и общи отговорности за бъдещето на Европа, с други думи, в политическо отношение, тя е една приятелска държава, а в икономическо отношение – един желан партньор. Контактите между двете държави са високо над европейските стандарти и показват една близост и доверие в политическо отношение.

Формулата на посолството е България да стане център на чешките интереси на Балканите.

Стокообменът между Чехия и България за периода 1993 – 2004 г. е нараснал почти пет пъти. Българският износ за Чехия вече е около 90 милиона долара и тенденцията е непрекъснато да нараства. През миналата година приблизително 102 000 чешки туристи са посетили България, като статистиката не отчита децата. Фактът, че чешките граждани идват в България, показва, че туристическият продукт, който предлагаме, е атрактивен и конкурентноспособен. Тук искам да подчертая, че контактите между България и Чехия не са само на политическо и икономическо ниво и българското посолство в Прага всячески се стреми да ги разнообразява.

Как ще окажете чешките инвестиции в България?

Това е икономически въпрос от първостепенна важност. България се старее да привлича инвестиции от чужбина много активно. За Чехия през миналата година най-голямата инвестиция е в България и е в областта на енергетиката. Всички знаят за покупката на СЕЗ. България е лидер в производството, разпространението и продажбата на електроенергия в Балканския регион. Ние искаме да запазим тази позиция и при влизането ни в Европейския съюз. Това е свързано и с проекта за Втора атомна електроцентраля край Белене.

Веднага искам да кажа, че има и български инвестиции в Чехия. В Моравия има една т. нар. българска фабрика, има доста фирми със смесен капитал - най-вече

С министър-председателя на Чехия Станислав Грос

България не излиза от нашето сърце не защото нашата държава е велика или богата, а защото си е нашата мила и родна България.

в областта на търговската дейност. Мисля, че в много скоро време ще има и още.

Според Вас има ли разлика между българите, които живеят в България и тези, които живеят в чужбина и по-специално в Чехия?

Трябва да Ви призная, че аз не съм мислил по този въпрос. Трудно е да се отговори, защото примерно аз съм софиянец и мога да Ви кажа, че дори софиянците от различните квартали се различават помежду си. В Израел чух следното определение за нас – българите са тия, които бабите им ги разтриват с ракия. Т.е. самата дефиниция “ние, българите” е малко разтегливо понятие. Твърде е възможно нашите съграждани, които живеят дълго време в Чехия, да са приели някои черти от чешкия начин на живот – това е съвсем естествено. Ако има някаква разлика, тя е в този насока. Иначе не виждам да има разлика в основния начин на възприемане на живота, във възприемане на политическите и икономическите реалности. Може би, бълга-

рите, които живеят в Чехия, се срещат често с някои проблеми, а други проблеми пък са автоматично по-уредени.

Но аз си мисля, че ние всички носим в сърцето си България, независимо от това кой къде се намира. България не излиза от нашето сърце не защото нашата държава е велика или богата, а защото си е нашата мила и родна България.

За българите в чужбина е много важно да съхранят българщината в чужда среда. Какво е според вас основното в тази насока?

Да, вижте, основните духовни ценности, които са ни съхранили по време на турското робство, са

нашата азбука, нашата православна религия и нашият език.

Предполагам, че това са елементите, които навсякъде изиграват съществена роля за съхраняване на българското. Тук бих желал например да видя една българска православна черква. Фактът, че има Българско училище в Чехия, фактът, че има Неделно училище, показва, че българщината не се губи и никога няма да бъде загубена. Българският език се чува доста често в Чешката република. Освен това Чехия е близко до България, а съвременната техника и наличието на сателитна телевизия улесняват контактите с нашата страна. По-неприятният момент е наличието на няколко български организации тук. Мисля, че трябва да са по-малко. Но тук изказвам своето лично мнение. В крайна сметка това е решение на българите, живеещи тук.

В тази връзка искам да Ви попитам какво е Вашето мнение за консоли-

дацията на българската диаспора в Чехия?

Ние имаме информация за съществуването на 10 регистрирани и функциониращи съгласно чешкия закон български организации, т.е. явно има потребност от съществуването на тези десет организации. Това са реалностите и ние се съобразяваме с тях. Струва ми се, че е добре да има някакъв вид конфедерация на тези дружества, за да могат поне основните направления от дейността им (а те трябва да са в областта на просветата и културата) да се координират.

Посолството извърши много, за да се признае българската диаспора и да добие тя статут на малцинство съгласно чешкия закон.

Наличието обаче на толкова много организации създава дискомфорт по отношение на договореността и като пример мога да посоча факта, че в Съвета на представителите на малцинствата към Министерския съвет на Чешката република ние нямаме наш представител, а двама наблюдатели. Това лишава българите, които живеят тук, от достъп до пряка информация и от право на глас, а може би и от субсидии. Но като посланик искам да кажа следното- колко български организации ще има в Чехия е въпрос на българите, живеещи тук, а не е въпрос на посолството.

Според Вас какво може да помогне на човек в днешното динамично време да се чувства щастлив или поне в хармония със себе си и с околния свят?

Аз не се чувствам компетентен да давам никакви съвети. Въпросът за щастието е толкова индивидуален... Но на мен ми се струва, че когато един човек се чувства реализирал се в живота, тогава е много по-близо да щастието. А тази реализация

има много различни аспекти – някой иска да има много деца, друг иска да има много титли, трети иска да е шампион, четвърти - да има няколко висши образования, а пети – да има възможно най-високи доходи. Реализирането на всичко това изисква много сериозен труд. И в този труд и в неговите плодове, може би, хората виждат пътя към щастието. Разглеждам присъствието на българите в Чешката република като място, където те са намерили една добра реализация или най-малкото така са се стекли обстоятелствата, че това, което правят в момента ги удовлетворява. Това, разбира се, не означава автоматически, че всички българи тук са щастливи. Не, напротив. Всеки си има своите проблеми, а дори и само един малък проблем може да направи и най-щастливия човек толкова нещастен... Въпросът с вътрешната хармония интересува философите открай време. На тази тема има много трактати и книги. Но все пак си мисля, че нашенци са щастливи, когато виждат, че животът им е уреден, когато виждат, че България просперира.

Посолството извърши много, за да се признае българската диаспора и да добие тя статут на малцинство съгласно чешкия закон.

Знаете ли, трябва да Ви призная, че работата с диаспората е един от най-трудните елементи на работата в дипломатията. Обикновено тези хора са с двойна гордост, т.е. те са чувстват горди, че са българи и че живеят и работят в Чехия. С други думи трябва да се подхожда много внимателно и не само едностранно... Но това не е само по отношение на етноса и по отношение на политиката или по отношение на икономиката. Ние в България сме православни, тук има католици и протестанти – това също е един много чувствителен момент. Както знаем, всеки намира пътя към Бога сам за себе си по свой начин.

Възможността да има изключително много и безпрепятствени контакти между България и Чехия, като се започне от безвизово пътуване и се стигне до спогодби, уреждащи живота, е голямо преимущество. Европейските ценности, които двете държави изповядват, т.е. основните стълбове, на които се крепи Европейският съюз, като свободно движение на трудови ресурси, на капитали, на политически идеи, на стоки, е елементът, който прави живота значително по-щастлив, по-перспективен и по-отворен. И аз мисля, че това е главното, което имат всички българи, които живеят в Чехия. Първо, че могат спокойно да се върнат в България, когато пожелаят и както пожелаят – без да са квалифицирани по някакъв начин. Второ, че намират България и там, където са – благодарение на съвременната техника, на интернет, но най-вече на училището и черквата. И трето –

щастие е там, където човек го търси, ако не го търсим, го няма...

Вашето пожелание за списание "Българи"...

Ако ми позволите, искам първо да благодаря за възможността да бъда представен във вашето списание и да споделя някои мисли. Второ, искам да ви пожелаая списанието да излиза в максимален тираж. И най-вече искам да ви пожелаая много читатели, бодрост и радост. ■

МАРТИН ТОМОВ е роден през 1950 г. в София. Следвал е в Чехия и в България - в Чешката политехника (ČVUT) в Прага и във Висшия икономически институт в София. В периода 1996 – 1999 г. е търговско – икономически съветник към Българското посолство в Прага. От 2000 г. е извънреден и пълномощен посланик на Република България в Чешката република. Женен е. Има една дъщеря.

Българският посланик, посланикът на ЮАР Ноел Ноа Леоко и съпругите им